

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)*

Mustafa Çağhan Keskin**

Öz

Sultan I. Mahmud döneminde (1730-1754), Bahçeköy’de Taksim’e getirilen suyun bağlanmasıyla on sekizinci yüzyıl ortalarından itibaren İstanbul’un nüfusu artan yerleşimlerinden biri haline gelen Beşiktaş’ta semtin düzenli bir su sistemine sahip olmasını izleyen süreçte çeşme ve hamam sayısında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Düzenli su temininin sağlanmasının ardından Beşiktaş’ta inşa edilen hamamlardan biri İhlamurdere Caddesi üzerinde yer alan Küçük Hamam ya da diğer adıyla Köyiçi Hamamı’dır. Bu çalışma, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısına tarihlenen ve Beşiktaş semtinde günümüze ulaşan tek Osmanlı hamam yapısı durumundaki Küçük Hamam’ı (Köyiçi Hamamı) mevcut durumu üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beşiktaş, Köyiçi, hamam, İstanbul, Osmanlı mimarlığı

Küçük Hammam (Köyiçi Hammam) in Beşiktaş

Abstract

In the 18th century, during the reign of Sultan Mahmud I (1730-1754), with the connection of water brought from Bahçeköy to Taksim, Beşiktaş became one of Istanbul’s most populated settlements. Following the establishment of a regular water supply system in the district, there was a significant increase in this period in the number of fountains and hammams. One of the hammams constructed in Beşiktaş after the provision of regular water supply was Küçük Hammam, also known as Köyiçi Hammam, located on İhlamurdere Caddesi. The article evaluates the current state of Küçük Hammam, which dates back to the first half of the 19th century and is the only remaining Ottoman hammam structure in the Beşiktaş district today.

Keywords: Beşiktaş, Köyiçi, hammam, İstanbul, Ottoman architecture

* DOI: 10.16971/vakiflar.1501306

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Haziran 2024 / June 2024

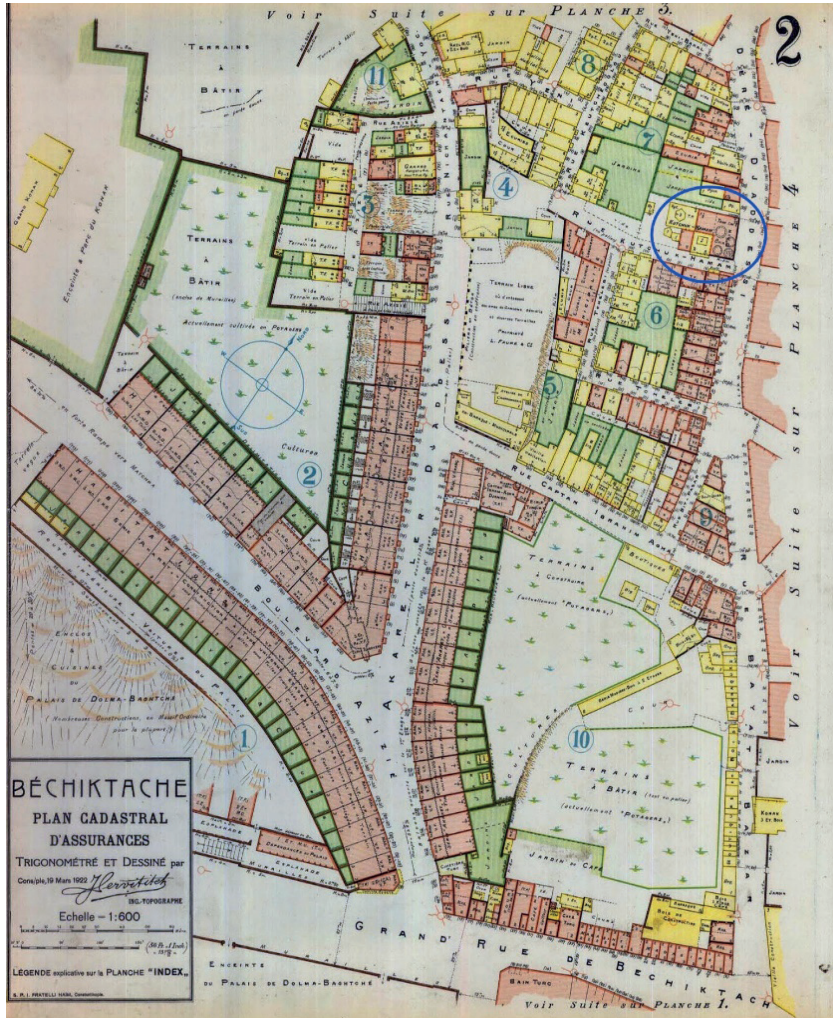
Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Şubat 2025 / February 2025

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü; İstanbul-Türkiye; e-mail: caghankeskin@istanbul.edu.tr; ORCID: 0000-0002-6514-1328.

Giriş

Küçük Hamam ya da Köyiçi Hamamı adları ile bilinen yapı İstanbul Beşiktaş merkez Sinan Paşa Mahallesi'nde, (85 Ada, 14 Parsel), İhlamurdere Caddesi ve Şair Veysi Sokak'ın kesiştiği köşede yer almaktadır. Osman Nuri Ergin (1995) 1912 yılında yayınladığı *Mecelle-i Umur-ı Belediye* adlı eserde Köyiçi Hamamı adıyla andığı yapıyı İstanbul'un 'Üçüncü Sınıf' hamamlarından biri olarak kategorize etmektedir. 1922 tarihli Pervititch Haritası'nda (2000) ise Küçük Hamam adıyla kayıtlı olmakla birlikte bulunduğu sokağa (ünümüzde Şair Veysi Sokak) ismini verdiği görülmektedir (Şekil 1). Vakıflara idaresine bağlı olmayan hamamın ne zaman özel mülkiyete geçtiği tam olarak bilinmemektedir. Nitekim, mevcut malikler, yapının mülkiyetini başka bir şahıstan devralmıştır.

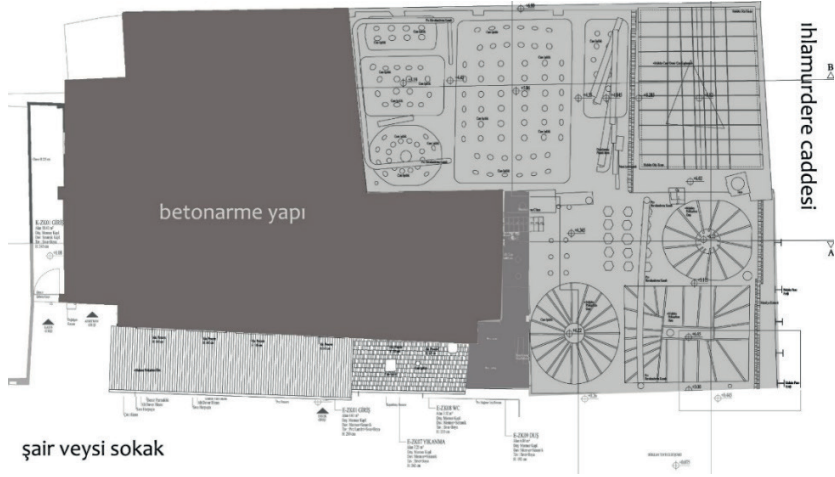
Hamam günümüzde çifte hamam olarak kullanılmaktadır. Hamamın kadın ve erkek girişleri Şair Veysi Sokak'tan sağlanmakla birlikte, İhlamurdere Caddesi'ne bakan cephesi kördür. Hamam kompleksi, zemin ve birinci katı, hamamın kadın ve erkek bölümlerinin soyunmalık-soğukluk kısımları olarak kullanılan dört katlı bir apartman ile birleşmiş durumdadır (Resim 1, Şekil 2-3). Güneyde, Şair Veysi Sokağa bakan kenarda erkekler bölümü; kuzeyde kadınlar bölümü bulunur. Kuzeydoğu köşede ise külhan ve su haznesi yer alır.

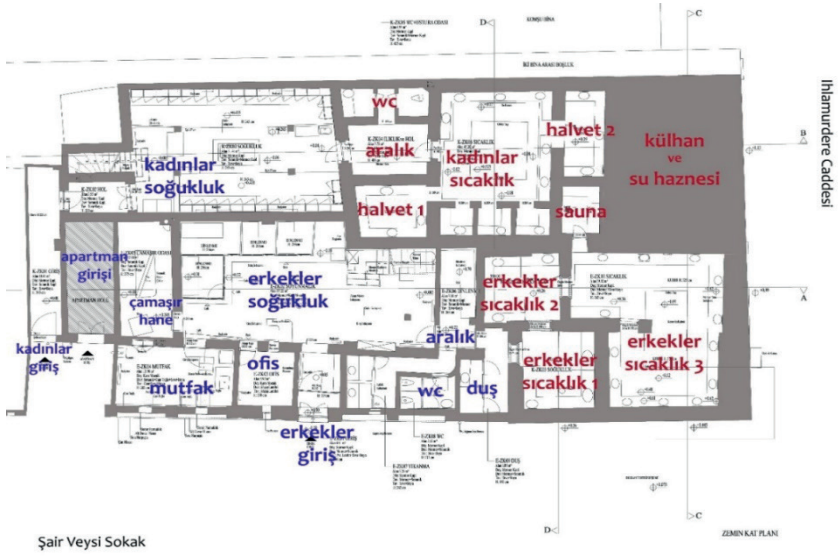
Şekil 1. 1922 tarihli Pervititch Haritası'nda Küçük Hamam

Resim 1. 2018 tarihli hava fotoğrafı

Şekil 2. Vaziyet planı

Şekil 3. Zemin kat planı - rölöve

Erkekler girişi L biçimli erkekler kısmı soğukluğuna açılır. Soğukluk kısmı üzerinde dinlenme odaları bulunan ahşap asma kat (şirvan) bulunur. Soğukluk kuzeyinde kadınlar kısmı, batısında çamaşır odası, güneyinde batıdan doğuya, mutfak, ofis, giriş holü, hela, doğuda ise hela ve ılıkılık kısmına açılan bir aralık ile çevrilidir. Aralık kısmı betonarme yapı ile özgün yapıyı birbirine bağlamaktadır. Dikdörtgen biçimli dar aralık bölümünün güney duvarı helaya açılır. Aralık kısmının doğu duvarında yer alan kapıdan güney yönünde duşlara, doğu yönünde sıcaklığa açılır. Sıcaklık bölümü birbirine açılan üç birim ve bir saunadan meydana gelmektedir. Aralığın doğu yönünde sıcaklık bölümünün ilk birimi bulunmaktadır. Kare planlı ilk birim kubbeyle örtülüdür. Doğru duvarında iki, güney duvarında birer kurna bulunmaktadır. Kuzeyde bulunan kapı, ikinci sıcaklık birimine açılır. Kare planlı birim, kuzey-güney aksında bir kemer açıklığı ile ikiye bölünür. Kemerin iki yanında kısımlar tonozlar ile örtülmüştür. Kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı köşelerde birer kurna yer alır. Doğru duvarındaki kapı üçüncü sıcaklık birimine açılır. L biçimli plan şemasına sahip olan mekânın dirsek yaptığı noktada, doğu-batı aksında bir serbest ayak bulunur. Doğru-batı ve kuzey-güney yönünde uzanan betonarme kirişler, serbest ayağa oturmaktadır. Kuzey-güney yönünde uzanan kirişin batısında kalan kısım tonoz, doğusunda kalan kısım ise kubbe ile örtülüdür. Doğru-batı yönünde uzanan kirişin güneyinde kalan kısım ise tonozumsu kubbe ile örtülüdür. Ortada göbek taşı bulunur. Mekânın güney duvarında üç, doğu duvarında dört, batı duvarında iki ve kuzey duvarında üç kurna yer almaktadır. Kuzey duvarda yer alan kapı ise sauna olarak kullanılan kısma açılır.

Erkekler kısmı güney-batı köşesinde yer alan mutfağın batısında yer alan hol kadınlar kısmı ve apartman girişlerine açılır. Apartman girişinin doğusunda erkekler kısmında bulunan çamaşır odası, batısında ise kadınlar kısmına ulaşan dar bir koridor yer alır. Koridorun sonunda, doğuda bulunan kapı kadınlar kısmının giriş aralığına açılır. Giriş aralığının doğusunda, dikdörtgen biçimli, ortasında dört serbest betonarme kolon bulunan kadınlar bölümünün soğukluk kısmı bulunur. Soğukluk kısmının üzerinde, erkekler kısmında olduğu gibi bir ahşap asma kat yer almaktadır. Doğru duvarında bulunan kapı aralık kısmına açılır. Kubbeyle örtülü kare planlı aralık kısmının kuzeyinde karşılıklı iki hela yer alır. Aralık kubbe, karşılıklı helaların bulunduğu kısım ise tonozla örtülüdür. Aralık kısmının doğu duvarında yer alan kapı sıcaklık kısmına açılır. Sıcaklık kısmı kubbelemsi bir tonozla örtülüdür. Mekânın ortasında göbek taşı, batı yönünde bir, kuzey ve doğu yönünde üçer kurna bulunur. Güney yönünde, alçak duvarlarla çevrili üç küçük halvet bulunur. Sıcaklık kısmının doğusunda, tonozla örtülü dikdörtgen biçiminde bir halvet, güneybatı köşede kare biçimli, kubbeyle örtülü bir diğer halvet yer almaktadır. Külhan kısmı hamamın kuzey doğusunda, erkek ve kadın bölümleri sıcaklıkları köşesinde yer alır. İhlamurdere Caddesi'ne cephelidir. Külhana giriş, hamamın kuzeyindeki, apartmanın batısında bulunan açık alandan ulaşılan dar aralıktan sağlanmaktadır.

Dış cephede, erkekler kısmı sıcaklık bölümünün Şair Veysi Sokak ve İhlamurdere Caddesi'ne bakan cepheleri kördür. Burada bir silme, sıcaklık bölümünü dolandır. Silmeden sonraki kasnağın üzerinde polikarbon malzeme ile kaplı kubbeles bulunmaktadır. İhlamurdere Caddesi'ne bakan külhan ve su haznesi sıcaklık bölümüne nazaran daha yüksektedir. Üzerinde özgün olmadığı anlaşılan, çamaşır kurutma amacıyla inşa edilmiş bir camekan bulunur (Resim 2).

Resim 2. Erkekler sıcaklık bölümü ve külhan-su haznesi

Tarihçe

Yapılan tarih araştırmasında hamamın inşa tarihine ilişkin net bir kayıt ya da belgeye ulaşılamamıştır (Haskan, 1995: 216; Karakaya, 1998: 139; Gökyay, 2009: 22; Metin, 2010: 208). Yapı çok fazla değişikliğe uğramış olduğundan, mevcut mimari veriler üzerinden bir gözlem de inşa tarihi konusunda net bir çıkarım yapmayı olanaksız kılmaktadır.

On yedinci yüzyıl müelliflerinden Evliya Çelebi (2006: 201), Beşiktaş'ta üç hamamın bulunduğunu bildirmektedir; *"Ve üç hammâmı var. Dere cisri başında (---) hammâmı ve Câmî'-i Kebîr kurbünde (---) hammâmı ve Yahyâ Efendi kurbünde (---) hammâmı..."*. Evliya Çelebi, hamamların isimleri ve konumları hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Beşiktaş'ın özellikle on sekizinci yüzyıldan itibaren daha büyük bir nüfus barındırmaya başladığı ve hamam sayısında artış olduğu anlaşılmaktadır.

On sekizinci yüzyıl ortalarına kadar Beşiktaş (Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy ve Bebek köyleri de dahil olmak üzere) bir su yolu şebekesine sahip değildir. Su ihtiyacı açılan kuyular ya da mevcut akarsulardan karşılanmaktadır. Semt, on sekizinci yüzyılda Lale Devri (1718-1730) olarak adlandırılan III. Ahmed döneminde İstanbul'da yaşanan toplumsal değişimin izlenebildiği bölgelerden biri olmuştur. Dönemin veziriazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa burada bir köşk yaptırmış; devrin ünlü şairi Nedim *"Beşiktaş'a yakın bir hane-i viranımız vardır"* mısrasıyla vurguladığı gibi ilgi görmeye başlayan semtin nüfusu artmış, yerleşim Beşiktaş Deresi ile İhlamurdere vadisine doğru genişlemiş, vadinin sonunda on dokuzuncu yüzyıl ortalarında İhlamur Kasrı inşa edilmiştir. Harap durumdaki Beşiktaş Sarayı'nı onararak semte olan ilgisini gösteren Sultan I. Mahmud döneminde (1730-1754), Bahçeköy'de tamamlanan I. Mahmud Bendi'den Taksim'e su getirilmiş, Beşiktaş'a da buradan bir su yolu oluşturularak semte su verilmiştir. Semtin düzenli bir su sistemine sahip olmasını izleyen süreçte çeşme ve hamam sayısında ciddi bir artış gözlemlenmektedir (Akbayar, 1998: 19-20; Çeçen, 1992). Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan 24 Ekim 1766 (H. 20 Cemaziyelevvel 1180) tarihli, İstanbul hamamlarına ilişkin bir belgede Beşiktaş'ta beş hamam bulunduğu kaydedilmiştir: Köprübaşı Hamamı, Arap İskeleyi yanındaki çift hamam (İbrahim Paşa Vakfı'na ait), Çinili Hamam (Yahya Efendi Tekkesi yakınında), Kılıç Ali Paşa Hamamı ve Beşiktaş Çarşısı civarında bulunan Kitapçılar Hamamı (Karakaya, 1998: 139). 1860-1870 yılları arasına tarihlenen bir haritada İhlamurdere Caddesi üzerinde yer alan hamam seçilebilmektedir (Şekil 4).

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

Şekil 4. 1860/70 yılları arasında tarihlenen haritada Küçük Hamam / Köyiçi Hamamı
(Kaynak: www.istanbulurbandatabase.com)

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nden alınan 15 Nisan 1953 tarihli bir kayıtta, hamamın Sultan II. Mahmud vakfından su aldığı ve Hatice Hatun vakfından kiralandığını bildirilmektedir (Şekil 5). II. Mahmud vakfından su alıyor olması 1860-1870 tarihli haritada izlenebilen hamamın on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında, II. Mahmud döneminde inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

KADASTRO

Republika e Kosovës

Republika të Kosovës (1)

Emri i shtetësisë të bashkuar

El

Shkollë

Emri i bashkuar me tërësi

El

Rejz

Emri i bashkuar me tërësi

El

Shkollë

Vendi i bashkuar me tërësi

Emri i bashkuar me tërësi

El

Shkollë

Emri i bashkuar me tërësi

El

Rejz

Emri i bashkuar me tërësi

El

Shkollë

Vendi i bashkuar me tërësi

[illegible]

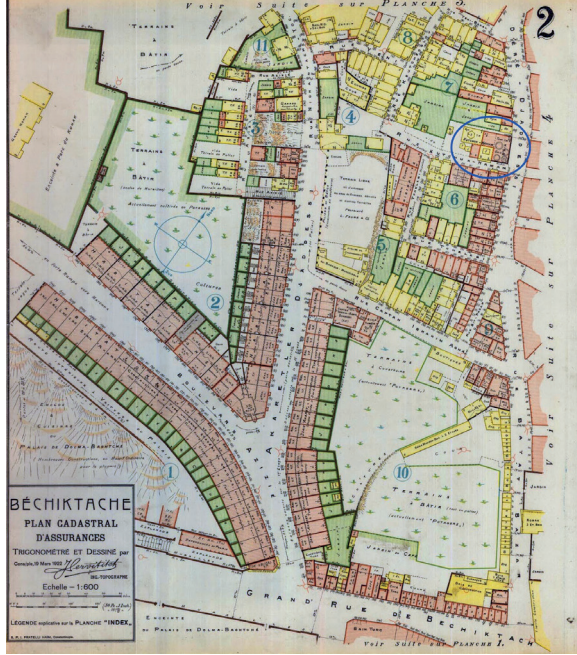
1. E.C.
 2. E.C.
 3. E.C.
 4. E.C.
 5. E.C.
 6. E.C.
 7. E.C.
 8. E.C.
 9. E.C.
 10. E.C.
 11. E.C.
 12. E.C.
 13. E.C.
 14. E.C.
 15. E.C.
 16. E.C.
 17. E.C.
 18. E.C.
 19. E.C.
 20. E.C.
 21. E.C.
 22. E.C.
 23. E.C.
 24. E.C.
 25. E.C.
 26. E.C.
 27. E.C.
 28. E.C.
 29. E.C.
 30. E.C.
 31. E.C.
 32. E.C.
 33. E.C.
 34. E.C.
 35. E.C.
 36. E.C.
 37. E.C.
 38. E.C.
 39. E.C.
 40. E.C.
 41. E.C.
 42. E.C.
 43. E.C.
 44. E.C.
 45. E.C.
 46. E.C.
 47. E.C.
 48. E.C.
 49. E.C.
 50. E.C.
 51. E.C.
 52. E.C.
 53. E.C.
 54. E.C.
 55. E.C.
 56. E.C.
 57. E.C.
 58. E.C.
 59. E.C.
 60. E.C.
 61. E.C.
 62. E.C.
 63. E.C.
 64. E.C.
 65. E.C.
 66. E.C.
 67. E.C.
 68. E.C.
 69. E.C.
 70. E.C.
 71. E.C.
 72. E.C.
 73. E.C.
 74. E.C.
 75. E.C.
 76. E.C.
 77. E.C.
 78. E.C.
 79. E.C.
 80. E.C.
 81. E.C.
 82. E.C.
 83. E.C.
 84. E.C.
 85. E.C.
 86. E.C.
 87. E.C.
 88. E.C.
 89. E.C.
 90. E.C.
 91. E.C.
 92. E.C.
 93. E.C.
 94. E.C.
 95. E.C.
 96. E.C.
 97. E.C.
 98. E.C.
 99. E.C.
 100. E.C.

[illegible]

Şekil 5. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 15/04/1953 tarihli belge

Hamam kompleksinin yalnızca erkek ve kadın sıcaklık bölümleri olarak kullanılan kısmının özgün olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar ve erkekler soğukluk kısımlarını içeren 4 katlı yapı, betonarme strüktüre sahip olmakla birlikte bir yirminci yüzyıl yapısıdır. Nitekim, 1860-1870 tarihli haritada da bu kısım boş olarak görülmektedir (Şekil 4).

1922 tarihli Pervititch Haritasında, 1860-1870 tarihli haritada görünmeyen bazı yapıların hamamın batısında, mevcutta 4 katlı betonarme yapının bulunduğu alanı işgal ettikleri görülmektedir (Şekil 6). Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınan 1937 tarihli hava fotoğrafında bu yapılar izlenmektedir (Şekil 7).

Şekil 6. 1922 tarihli Pervititch Haritası

Şekil 7. Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınan 1937 tarihli hava fotoğrafı

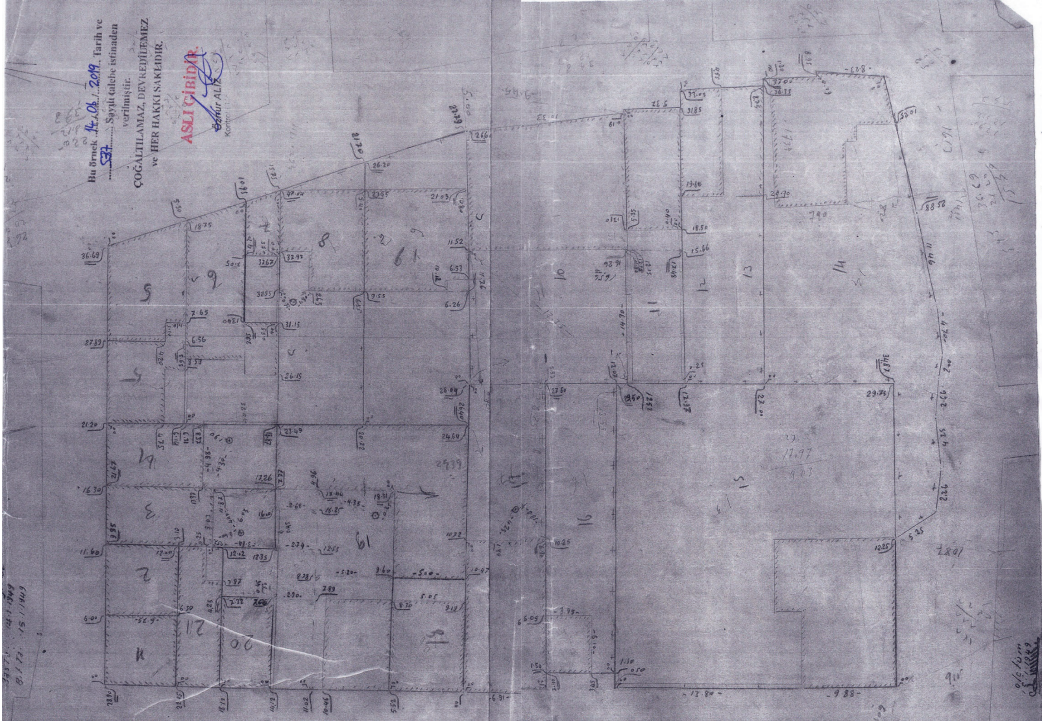
Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınan 1946 tarihli hava fotoğrafında ise söz konusu muhdes yapıların ortadan kalktığı izlenmektedir (Şekil 8).

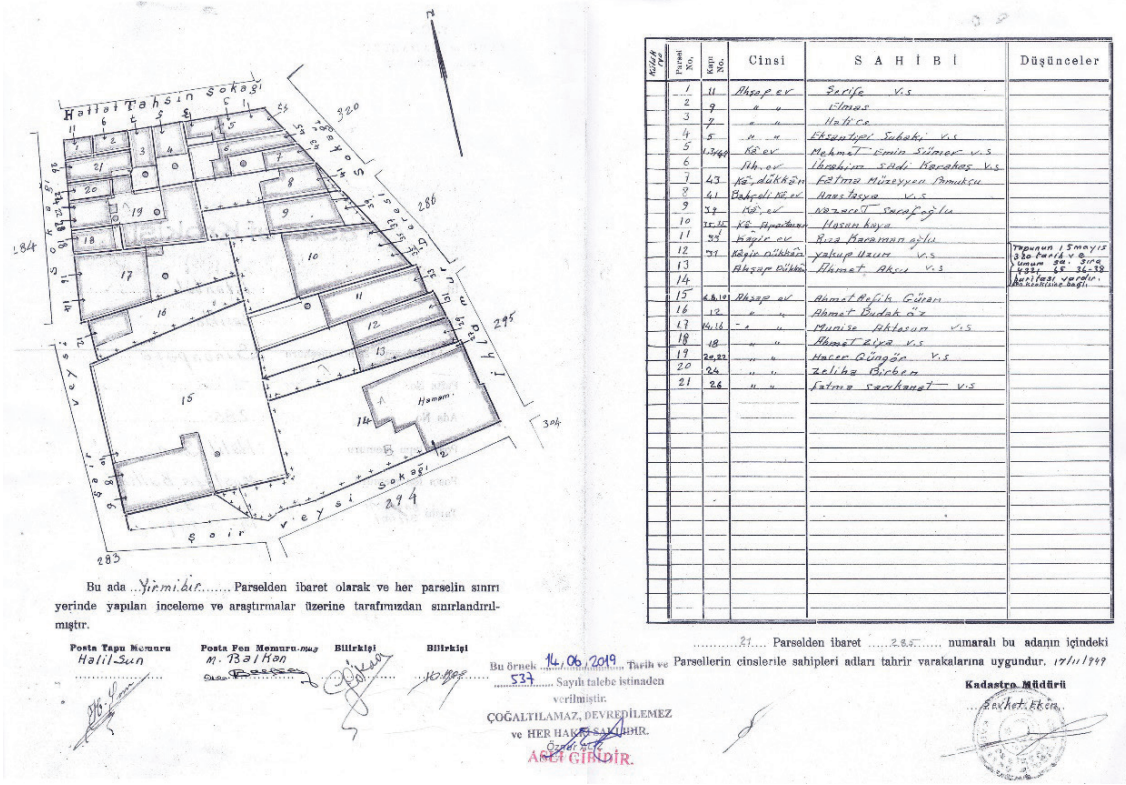

Şekil 8. Genelkurmay Başkanlığı'ndan alınan 1946 tarihli hava fotoğrafı

Tapu Kadastro Müdürlüğü Arşivleri'nden alınan 285 Numaralı adayı gösterir 15 Ocak 1949 ve 17 Kasım 1949 tarihli evrakta da, hamamın yanındaki alanın boş olduğu görülmektedir (Şekil 9-10).

Şekil 9. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 15/01/1949 tarihli belge

Şekil 10. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 17/11/1949 tarihli belge

Yukarıda verilen iki kadastro evrakından hamamın bulunduğu 285 numaralı adanın 21 parselden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu evraklara göre hamam, 1860-1870 haritasında görünmeyen, ancak 1922 Pervititch haritası ile 1937 tarihli hava fotoğrafında izlenen, 1946 tarihli hava fotoğrafında ortadan kalktığı izlenen ek yapılar ile 14 numaralı parseli paylaşmaktadır.

Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 15 Nisan 1953 tarihli evrak ise, özetle, 285 numaralı adanın 22 parselden oluştuğunu, 1922 Pervititch haritası ile 1937 tarihli hava fotoğrafında izlenen ve 14 numaralı parselde bulunan hamamın batısına inşa edilen diğer bir hamamın 22 numaralı parselde yer aldığını bildirmektedir. Buna göre, 22 numaralı parsel üzerine daha sonra inşa edilen hamam, Şair Veysi Sokağı'na açılan bir kapıya, 14 numaralı parselde yer alan hamam ise İhlamurdere Caddesi'ne açılan bir kapıya sahip iki ayrı yapıdır. Bu iki yapı yanmış (tarih belirtilmiyor) ve yangından sonra 14 numaralı parsel üzerinde yer alan mevcut hamam onarım görmüş / yeniden inşa edilmiştir. 14 numaralı parsel ile 22 numaralı toplamda 804 metrekare halinde satılmış, evrakın ilk sayfasına düşülen şerhe göre 1941 yılında 22 numaralı parsel 14 numaralı parsel ile ilhak edilmiştir. 15 Aralık 1952 yılında komisyon kararı uyarınca 14 numaralı parselin 389,50 metrekare, 411, 50 metrekare olduğu belirtilmiştir ve 25 Mart 1953 tarihli kararla 22 numaralı parselin 14 numaralı parsel ile ilhak olduğu tekrar onaylanmıştır (Şekil 11-12-13).

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

T. C.
T. K. G. M.
Beşiktaş MİNTİKASI
KADASTRO MÜDÜRLÜĞÜ

Mud
27
100

BESİKTAŞ
Tapu Zabıt O.
ile mukabele
kalemi yap.
olan işlemler
1950

KADASTRO
Beyanname ve kayıt varakası [4]
15-4-1953
60-90

Bu son mahalle tahdidine göre

İli	İlçesi	Mahalle veya semti	Sokak veya sınıv
İstanbul	Beşiktaş	Sinan paşa	İhlamur deresi

Yargı kayıtlarına göre

Mevki veya sokak	Yargı genel No.	Kıpu No.		Gayrimenkulun vergide yazılı değeri	İraddi	Kıymeti
		Yazılı	İraddi			
Heap 28 526	526	2	2	27	2	600.00
		2	2	27	2	240.00
		4	4	27	2	840.00
		4/1	4/1	27	2	6.000

Kadastro tesbitine göre

Pafle No.	Ada No.	Parsel No.	Kütük Sancı No.
16	285	14	13/1

Arşanın 24/1 y. l. vergide tabi olan 22 parsel tutarı rakamında 15400

Tasdi edilmiştir. 15-4-93 3
Yazın Mukabele eden
Gale

Müfettiş veya kontrol memurları tarafından
tetkik neticesinde imza yerli

[*] 2013 sayılı Kanun, Madde: 19, 20 Fikri 13 Madde 20

Şekil 11. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 15/04/1953 tarihli belge

Değer baha		Harç		Kadastro resmi		Hissesi		Emanetler		Tutarı		GAYRİMENKULÜN	
L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.
				108	00					108	00	Hissesi	MALİKLERİ

Karar

Sinanpaşa
Ada 285
Pr. 14,22

Özü: İcraca satılmadığı anlaşılan diğer bu kaydı muhtevasının ayrı parsel halinde tespit ile 14 parseldeki suyun İbrahim Halil'e bulunduğu ve 14 parseldeki hamamın bir kısmının 22 parselde bulunduğu işaretlenmesi Hk:

Hissesi Maliki
T2m İbrahim Halil. Raif oğlu.

Sinanpaşa mahallesinde 285 ada, 14 Pr. No.sile tahdit olunan bahçeli kagir hamamın evveliyatı iki parça olarak ayrı ayrı tapu sicilleriyle Raif lu İbrahim Halil'in mülkiyetlerinde olup bunlardan birinin eski sair Veyssi yesi İhlamur deresi sokağında es: 2, 27 yet: 2, 4, 27 kapı No.lu ve diğerinin İhlamur deresi caddesi es: 1 kapı No.lu arsa iken üzerine bir hamam daha inşa edildiği ve sonradan eski tarihlerde bu çift hamamların yanmasından İbrahim Halil tarafından bugünkü bir tek hamamın her iki arsa üzerine yapıldığı anlaşıldı. İbrahim Halil'in vefat ile veresinin borcundan dolayı ist: 2 ci icra memurluğuna 943/2163 dosya No.sile Rasim Day'a satıldığı halde tapu muamelesinin yalnız ve 2 ve 27 kapı No.lu yer üzerine yapılarak 28/12/948 ta. 51 sıra No.lu kayıtlı Rasim Day adına kayıt düşürüldüğü ve bu suretle 3227 işbu 27 kapı No.lu hamama akmakta bulunan sultan mahmet seni vakfından 4 masura suya ait 28/10/933 ta. 63 sıra No.lu tapu sicilli ile İhlamur deresi caddesi de 1 kapı No.lu olup 1 Tem. 324 ta. 161 sıra No.lu tapu sicilleri üzerinde işlem yapılmıyarak İbrahim Halil uhdesinde kaldığı postaca kaydedilmiştir. Keyfiyetten bahisle ist: 2 ci icra memurluğuna 6/5/949 gün, 461 sayılı 21 ile yazılmış ise de alınan 21/7/949 gün (943/2183) V. 3031 sayılı cevapda işin yalnız 2, 27 kapı No.lu gayrimenkul üzerinde yapıldığından icraca yapılacak bir işlem olmadığı bildirilmiştir. Bu işin tasfiyesi Rasim Day'a 15/949 gün 865 sayılı yazımızla yazılmış ve icra memurluğuna olan yazıların bir örneği 19/3/952 gününde kendisine verilmiş ise de halen tasfiyesi yoluna dilmemiştir.

Karar

Yukarıki yazılara dayanılarak postanın 31/3/949 günlü imzalı foyesinde gösterilen A işaretli kısmın 14 parsel No.su altında arsa olarak 1 Tem. 324 ta. 161 sıra No.lu tapu kaydı ve hile maliki İbrahim Halil adına ve B işaretli hamamında adanın son parseli verilmek suretile 28/12/948 gün 51 sıra No.lu tapu siciline binaen maliki Rasim Day adına postanın foyesi uygun olarak tanzim edilmiş ilişik komisyon foyesi gereğince tespitine ve Rasim Day'ın tapu sicillindeki 2 kapı No.lu hamama akmakta bulunan 4 masura suyun nisf hissesinin de 28/10/933 ta. 63 sıra No.lu tapu sicilli ile yine İbrahim Halil'in mülkiyetinde bulunmasından İbrahim Halil'e ait bulunduğu ile işbu Rasim Day'a ait hamamın bir kısmının 14 parsel üzerinde bulunduğu nun beyanlar sütununa işaretlenmesine paftasında 22 parselin cephesi sair veyssi sokağından 15 parselin cephesine kadar uzatılmadığı görüldüğünden ilişik foye gibi sınırın tamamlanmasına ve gereği için Beyoğlu Tapu Fen Amirliğine tebliğine ve karar örneğinin adresi belli olan Rasim Day'a tebliği karar verildi.

15/12/952

Şekil 12. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nden alınan 15/04/1953 tarihli belgenin 15/12/1952 tarihli eki

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

Ek Karai

747

Siranyapa
Ada Prs
285 14, 22

Özü : 22 parşel No.sının ilgasile ta-
mamının 14 parşel No.sı altında
Rasim Day adına tespiti hk.

Hissesi
Tam

Maliki
Rasim Day.

Sinanpaşa mahallesinde 285 ada dahilinde tahdidi yapılan gayrimenkullerden İhlamur deresi sokagından es: 2,27 yeni: 2,4,27 kapı No.lu hamam 28/İ2/948 tarih: 51 sıra No.lu Tapu kaydı ile Rasim Day adına bu lünasından mümâileyh adına ve içine akmakta olan 4 masura suyun 28/I0793 ra işaretlenmesine ve 14 parselinde I/Temmuz/1324 ta. 161 sıra No.lu tapu kaydı ile İbrahim Halife ait bulunmasında adara tespit ve 22' parsel üzer deki hamamın bir kısmının bu parsel üzerine yapıldığının beyanlar tutunur işaretlenmesine 15/İ2/952 gününde Karar verilmiştir.

Azır müddetli icrâlarında Şehzadebaşı Türân sinması sahibi

teki namamın bir kısmı
işaretlenmesine 15/12/1952 gününde karar verilmiştir.
Askı müddeti içerisinde 26/2/1953 günü dilekçe komisyon
adresi ile Rasim Day tarafından verilen 6424/53 sayılı dilekçe komisyon
yapılan tespit mevzuatı bina edilerek her iki gayrimenkulün borcundan dolayı
ce İbrahim Halil İker memurluğunun 943/2183 dosya No.su ile açık arttırma
İstanbul ikinci icra memurluğunun 943/2183 dosya No.su ile açık arttırma
ile 11/11/1946 tarihinde 29000 lıraya 804 metre olarak kendisine satıldığı
nu ve biranealeyh 22 parselde akan su ile ayrıca 14 parsel No.su ile gös
rilen kısmın İbrahim Halil adına tespitine mahul bulunmadığı ve her nası
sa icra satışından sonra İbrahim Halile ait olan kayıtlardan yanlış bir
işaret verildiği ve halbuki satın aldığı tarihten bu güne kadar tamamına
sahip bulunduğu ve eşinin 14 ve 22 parsel No.ları ile ayrılan yerler
sahibi mülklerinin mecmuunu satın aldığı yerin tamamını tekabül ettiği
adına teminin adına tespitini istemistir.

Satış miktarlarının belirlenmesi hususunda,
den tamsının adına teslimini istemiştir.
İstanbul ikinci İcra Memurluğuna 13/9/53 gün 737 No.'lu
yazılan yazımda keyfiyet hikaye olunarak yapılan icra satışı sırasında
pilan keşitir bir mesaf-i cathiye ve harita ve yüz ölçümü mevcut ise tasdi
bir örneğinin gönderilmesi istenilmişti.
Çağrın elden İstanbul ikinci icra memurluğunun 28/3/53
tarihinde 2 ve 27 k

bir-örneğinin sonuçları, Cevabı alınan İstanbul ikinci İcra memurlarından 29/2/27 ke gün 943/2183 sayılı yazısında açık arttırma ile satılan ve 27 ke No.lu gayrimenkulün deyasında heritasa bulunmadığı ve satışın 27 ke met takdirli için icracamathallinde yapılan ve bir-örneğinin 1/2/94 t rihli tutanakta yüz ölçüsünün 804 metre olup bunun 261 metrenin kargı hamama ait bulunduğ u ve tutarağa göre etrafının tahta perde ile çevrili düğü kaydedilmiştir.

KARAR

KARAR
Yukarıdaki izahate göre 15/12/952 günkü Komisyon Kararı'nın ekli folye krokide 14 parselin 389,50"ve"22 parselin 411,50 ki cem: 801 M2. olduğu ve bu miktarın icra satışında 804 M2. olarak gösterildiği ve hamamın esasen bir parça olup bir kısmının başka bir gayrimenkul üzerindeki bulunduğu dair bir işletir olmayıp tekmlil icra muamelesinin bir parça halinde tasarruf olunagelen 14 ve 22"parsellerin tamamına ait bulunduğuna lağılmakla evvelki kararlar ihtas olunan 22 parselin ilga ve muhtevasını 14 Parselle ilhak sureti ile tamamının 14 parsel No.su altında Rasim Day adına tespiti ve 14"parselin beyazlar sütununa dağıtılın hamam aidiyetlerinin kaldırılmasına ve karar 8"maddesinin bilgi için icra dosyasından resleri alınan İbrahim Halil veresine tebliğine ve gereği için Tapu Amirliğine yazılmasına karar verildi.

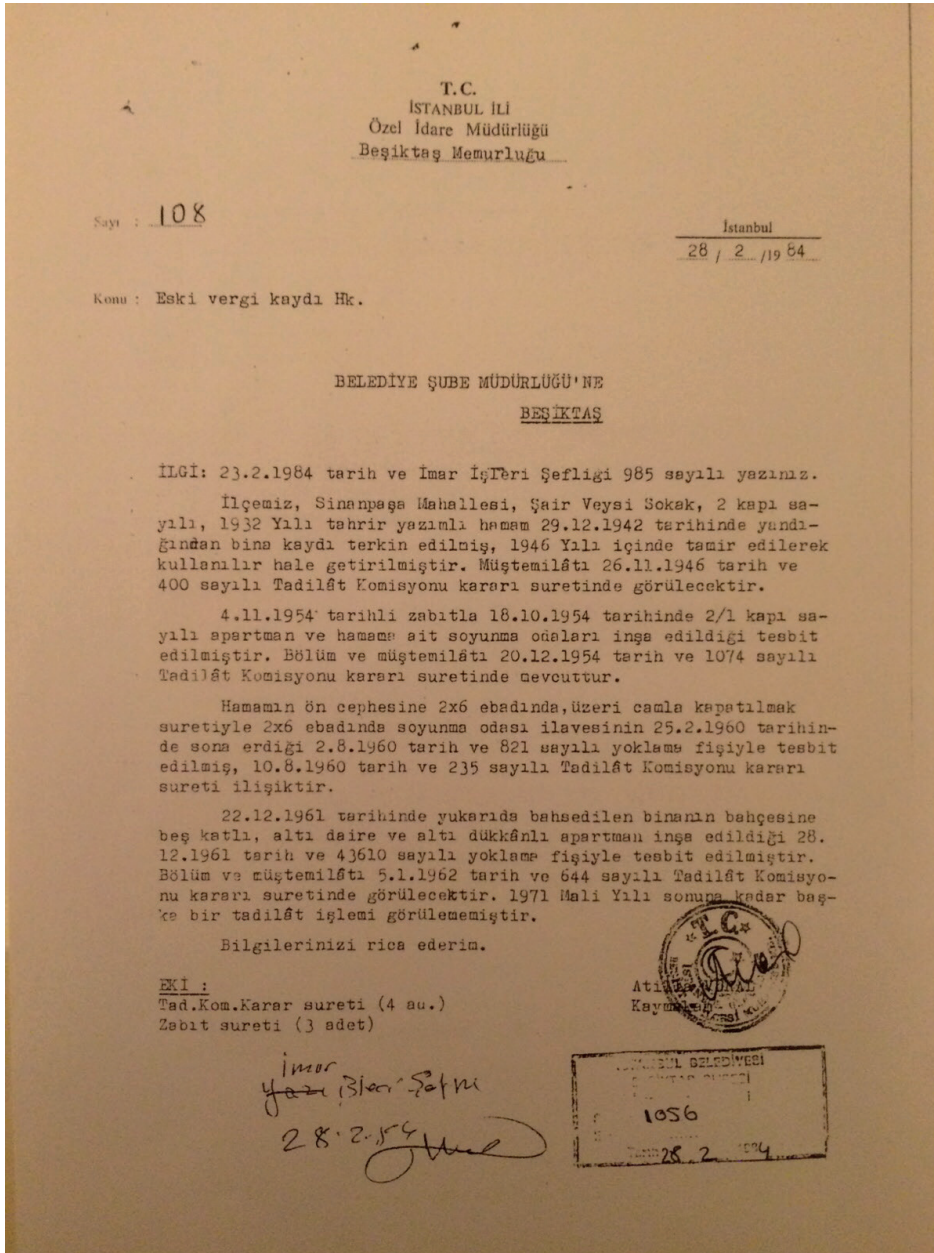
Komisyon Başkanı
~~Sıvret Eken~~

T. üyesi
Halil Sun

Enver Haya

Uyē
Silent Ege

Vakıflar Dergisi 63 - Haziran 2025

Şekil 14. 28/02/1984 tarihli İl Özel İdaresi tarafından hamama ilişkin hazırlanan tutanak

14 numaralı parsel katılan 22 numaralı hamama ilişkin en açık kayıt 28/02/1984 tarihli, İl Özel İdaresi Beşiktaş Memurluğu tarafından hazırlanan vergi kaydına ilişkin bir tutanaktır. Söz konusu tutanakta hamamın 1932 yılında vergi defterine kaydedildiği, diğer bir deyişle bu tarihten önce inşa edildiği anlaşılar. 29/12/1942 tarihinde yandığı 1946 yılı içinde onarılarak, 26/11/1946 tarihinde tekrar kullanılır hale geldiği belirtilmektedir. Burada kullanılmaya başlandığı belirtilen hamam, 1946 hava fotoğrafı ve 1949 tarihli krokilerde izlenen 14 numaralı parsel üzerinde yer alan kâgir hamamdır.

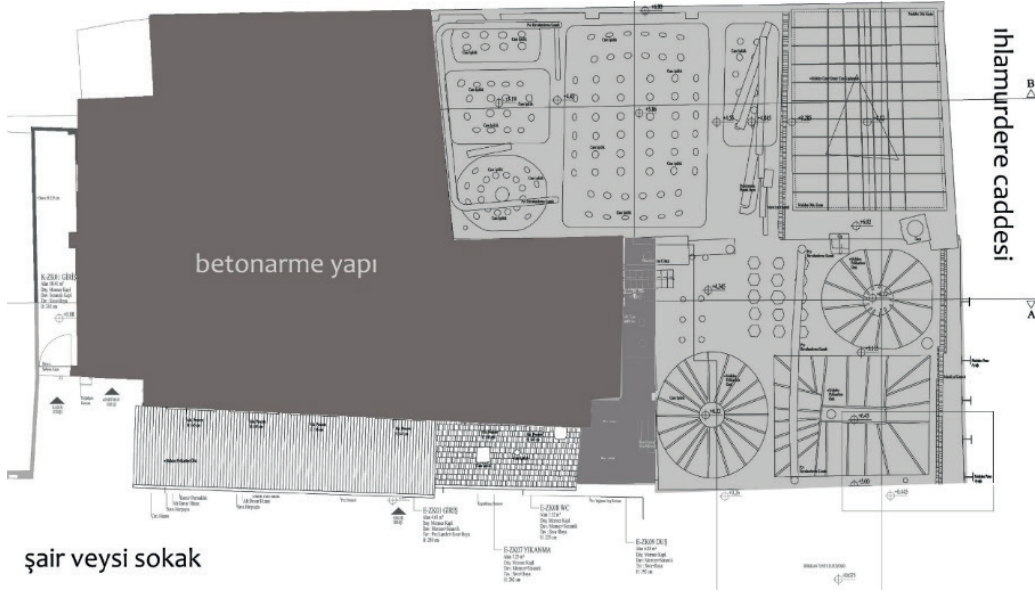
Belgede ayrıca, zemin katı, erkek ve kadın soyunmalık kısımlarını içeren betonarme apartman yapısının, 18/10/1954 tarihinde inşasının tamamlanmış olduğunun, 04/11/1954 tarihli zabıtla tespit edildiği bildirilmektedir (Şekil 14). 1995 basımı yayınında mal sahibi ile görüşüğünü aktaran Mehmet Nermi Haskan da apartman 1954 yılı civarında inşa edildiğini bildirir (Haskan, 1995: 216). Apartman,

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

1953 yılında 14 numaralı parselle ilhakı tamamlanan 22 numaralı parsel üzerine inşa edilmiştir (Şekil 15).

Belgede, 25/02/1960 tarihinde hamamın ön cephesine, üzeri camla kaplı, yaklaşık 2x6 metre genişliğinde bir soyunma biriminin inşa edildiği kayıtlıdır. Bu kısım, erkekler sıcaklık bölümünün ilk hacmi ile, betonarme yapı içinde kalan soğukluk kısmı arasında kalan ve üzeri daha sonra beton ile kaplanan ve günümüzde duşları barındıran mekânı oluşturmaktadır.

Bununla birlikte belge, 22/12/1961 tarihinde, betonarme yapı ve özgün hamam yapısının oluşturduğu hamam kompleksinin batısında (15 numaralı parsel) beş katlı, altında dükkanlar bulunan ikinci bir apartmanın inşa edildiğini bildirir (Şekil 15).

Şekil 15. Özgün hamam yapısı ve batısında yer alan (eski 22 numaralı parsel üzerine inşa edilen) betonarme yapı

Osmanlı mimari geleneğinde, hamamlar soğukluk (camekan ya da soyunmalık), hela ve traşlık gibi kısımları da içeren ılıklik, içinde halvetlerin bulunduğu sıcaklık ve külhan ile su haznesi gibi birimleri içerir (Eyice, 1997: 412-430). Hamam kompleksinin mevcut durumunda, soğukluk ve ılıklik birimleri betonarme yapının içinde yer almaktadır. Ancak 1860/1870 haritasında (ve daha sonra 1922 Pervititch haritasında da) görüldüğü üzere, özgün hamam yapısı, günümüzde erkek ve kadın sıcaklık bölümleri ile külhan ve su haznesinden müteşekkildir.

Osmanlı mimarisinde, kadınlar ve erkekler için ayrı bölümlere ve girişlere sahip çift hamamlar genellikle büyük ölçekli ve çoğunlukla simetrik bir plan kurgusuna sahiptir. Çift hamam örnekleriyle karşılaştırıldığında küçük ölçekli ve simetrik bir yapı olmayan Küçük Hamam / Köyiçi Hamamı, özgün durumunda tek hamam olmalıdır.¹ Nitekim, mal sahibinin hamama ilişkin diğer kaynaklara da geçen beyanına göre tek hamam, özgün soğukluk kısmının erkek sıcaklık bölümü olarak düzenlemesi ile çift hamama çevrilmiştir. Burada yapılan inceleme bu aktarımı haklı çıkartmaktadır.

Erkekler sıcaklık bölümü olarak kullanılan özgün soğuklukta yer alan kubbeler özgün olmamakla birlikte, mekânı bölen betonarme girişler burada etraflı bir değişikliğin yapıldığına işaret etmektedir.

1957 yılında cadde genişletilmesi sırasında yıktırılan Mimar Sinan yapısı Sinan Paşa Hamamı'nın bazı

¹ Öyle ki, *Mecelle-i Umur-ı Belediye*'de İstanbul'un üçüncü sınıf, yani küçük hamamları arasında gösterilmektedir [Ergin, 1995].

parçalarının buraya taşındığı bilinmektedir (Karakaya, 1998: 1401-141). Sinan Paşa Hamamı'ndan getirildiği anlaşılan kapı lento ve söveleri, erkekler bölümü sıcaklık kısmında, aralıktan ilk mekâna, ilk mekandan ikinci mekana, ikinci mekandan göbek taşının bulunduğu üçüncü mekana açılan kapılar ile burada bulunan serbest ayak ile duvar arasında devşirme malzeme olarak yer bulmuştur.

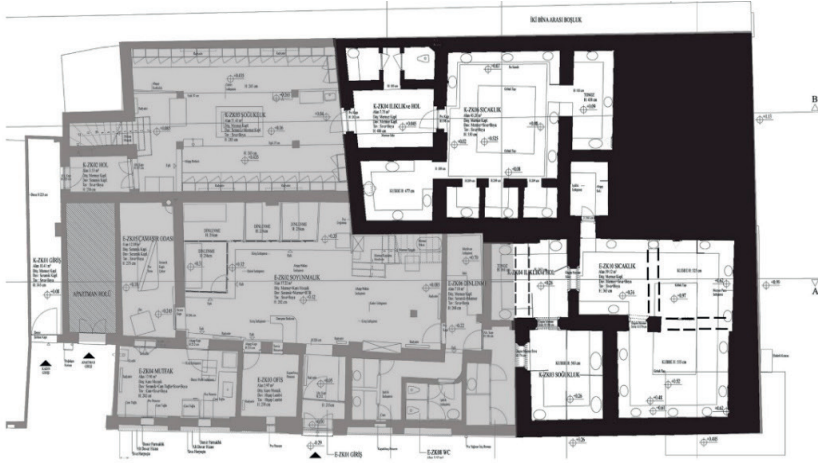

Şekil 16. Sinan Paşa Hamamı'ndan getirilen kapı lento ve sövelerinin konumu

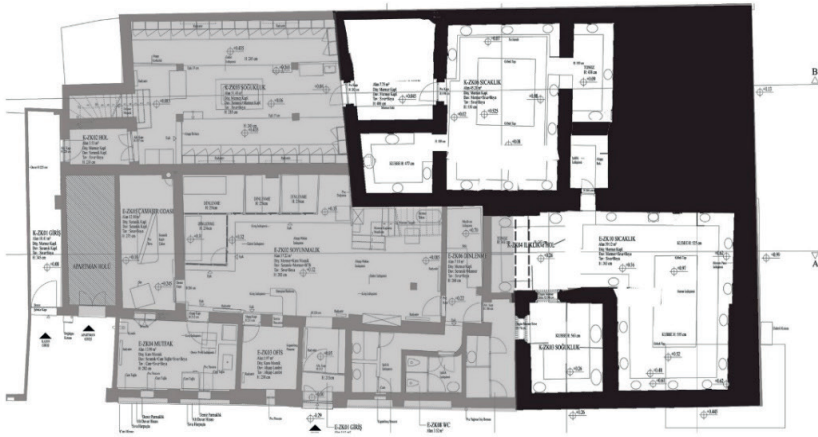
Anlaşılan, Sinan Paşa Hamamı yıkıldıktan sonra, burada ihtiyaç doğrultusunda yeni bir düzenleme yapılmış, kadınlar ve erkekler bölümlerinin soğukluğunu barındıran betonarme yapının inşası sırasında, hamamın mimarisi değiştirilmiş ve Sinan Paşa Hamamı'ndan bazı malzeme buraya taşınmıştır. Bu düzenleme, hamama ilişkin İl Özel İdaresi tarafından hazırlanan 1984 tarihli belgede belirtilen, 1960 yılında soyunmalık kısmına yapılan eklemeye sırasında yapılmış olabilir.

Mal sahibinin beyanına göre, mevcut erkekler sıcak bölümünün kubbeyle örtülü kare planlı ilk hücre, özgün plan şemasındaki durumuna yakındır. Buranın daha önceden çamaşır kurutmak için kullanıldığı bilgisi verilmektedir. Bu hücrenin özgün plan kurgusunda, doğu yönünde soğukluk olarak kullanılan mekâna (mevcutta göbek taşının yer aldığı erkekler sıcaklık bölümü) açılıyor olması gerekir. Soğukluk, olasılıkla (ve Pervititch haritasında görüldüğü üzere) iki kubbelidir. Buranın kuzey batısında, sıcaklık ile soğukluk bölümlerini birbirine bağlayan ılıklik biriminin yer alması beklenmektedir. Mevcutta, sıcaklık bölümünün ikinci hücrelerini oluşturan bu mekânın doğu yarısı göbek taşının bulunduğu mekâna dahil edilmiş ve ek bir duvarla ayrılmıştır. Hücrenin kalan kısmının batı duvarında bir kemer açılarak bu mekân betonarme yapının doğu duvarına kadar genişletilmiştir. Mal sahibi beyanına göre, sıcaklığa açılan kapı da özgün durumda burada (kuzey yöndeki duvarda) yer almaktadır. Soğukluk bölümünde, mevcutta sauna olarak kullanılan hücre ise sonradan erkekler bölümüne açılmıştır.

Beşiktaş Küçük Hamam (Köyiçi Hamamı)

mevcut durum

mevcut özgün duvar

ortadan kaldırılmış duvar

Şekil 17. Hamamın mevcut durumu, mevcut özgün duvarlar ve ortadan kalkmış duvar ile açıklıklara işaret eden restitüsyon denemesi

Kadınlar sıcaklık bölümü olarak düzenlenmiş özgün sıcaklık bölümü, özgün soğukluk bölümüne nazaran daha az değişikliğe uğramıştır. Güney duvarda ılıkliğe açılan kapı kapatılmış, buraya alçak bölücü duvarlar inşa edilerek üç adet halvet oluşturulmuştur. Doğuda bulunan iki halvetten biri olasılıkla özgün kurguyu korumaktadır. Güneydoğu yönündeki halvet ise sauna olarak düzenlenmiş, bu kısımdaki girişi kapatılarak, erkekler sıcaklık bölümüne bağlanmıştır.

Batı yönünde bulunan iki halvetten kuzeyde olanı, bitişik betonarme yapının inşası, hamamın çifte hamam olarak yeniden düzenlemesi ile kadınlar soğukluğuna açılan aralık/ılıklik olarak düzenlenmiştir. Bu birimin kuzey duvarına karşılıklı iki hela yerleştirilmiştir.

Hamamın olası özgün plan şeması, Semavi Eyice'nin (1960: 108-115) sıcaklık-halvet tipolojilerinden Anadolu'da erken örnekleri on üçüncü yüzyıla kadar inen "Kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip" grubuna dahil edilebilir.

Şekil 18. Restitüsyon önerisi

Sonuçta, 14 numaralı parsel üzerinde bulunan hamam, 1860-1870 yılları arasına tarihlenen haritada görüldüğü üzere bu tarihten önce inşa edilmiş olmalıdır. Hamamın Sultan II. Mahmud vakfından su aldığını ve Hatice Hatun vakfından kiralandığını bildiren 1953 tarihli Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü evrağı ışığında, yapının on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında, II. Mahmud döneminde (1808-1839) inşa edilmiş olabileceğine işaret eder. 1922 tarihli Pervitch haritası ile 1936 tarihli hava fotoğrafında izlenen ikinci bir hamam, 22 numaralı parsel üzerinde, söz konusu hamama bitişik olarak inşa edilmiş, 1942 yılında yanmıştır. 1946 yılında 14 numaralı parsel üzerinde yer alan hamam onarım görmüş / yeniden inşa edilmiştir. 1953 yılında boş durumda bulunan 22 numaralı parselin 14 numaralı parsel ile ilhakı gerçekleşmiştir. 1954 yılında boş bulunan ve 14 numaralı parsel ile ilhak edilen eski 22 numaralı parsel üzerine zemin katı hamam olarak kullanılan 4 katlı betonarme yapı inşa edilmiş ve 14 numaralı parsel üzerinde yer alan kâgir hamam betonarme hamam ile birlikte yeniden düzenlenerek mevcut çifte hamam teşkil edilmiştir.²

² Makalede kullanılan rölöve çizimleri Gül Gökçek tarafından yapılmış olup, Mustafa Çağhan Keskin tarafından işlenmiştir.

Kaynaklar

- Akbayar, Nuri (ed.) (1998). *Dünden Bugüne Beşiktaş. İstanbul: Beşiktaş Belediye Başkanlığı.*
- Ayvansarayî Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi' / İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar. İstanbul: İşaret Yayınları.*
- Çeçen, Kazım (1992). *Taksim ve Hamidiye Suları. İstanbul: İSKİ Yayınları.*
- Ergin, Osman Nuri (1995). *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye, 7. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.*
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (2006). *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi I. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini. haz. Robert Dankoff vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.*
- Eyice, Semavi (1960). “İznik’de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Üzerine Bir Deneme”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, XI (15), 99-120.
- Eyice, Semavi (1997). “Hamam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15, 402-430.
- Gökyay, Demet (2009). Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanının 20. yy. Başından Günümüze Değişimi ve Korunması için Öneriler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Haskan, Mehmet Mermi (1995). İstanbul Hamamları. *İstanbul: Turing Yayınları.*
- Metin, Aslan Burak (2010). Beşiktaş’ın Kentsel Tarihi ve Barındırdığı Mimari Eserler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pervititch, Jacques (2000). *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul. İstanbul: Axa Oyak.*